

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ БЕРНАРА ВЕРБЕРА)

О.О. Добрянська, студентка групи ФІНБ-1-16-4.0д, IV курс, спеціальність «Філологія (французька мова і література)».

Науковий керівник: М. А. Зверева, доцент кафедри романської філології та порівняльно-типологічного мовознавства.

У статті розглянуто особливості створення та трансформації фразеологічних одиниць (ФО) у художніх текстах сучасного французького письменника Бернара Вербера, проаналізовано та систематизовано авторські фразеологічні інновації (ФІ), з'ясовано специфіку стилістичного функціонування фразеологічних інновацій у художніх текстах Бернара Вербера.

Ключові слова: фразеологічна інновація, фразеологічна одиниця; трансформація фразеологізму; прийом трансформації фразеологізму; афоризм.

Актуальність та доцільність дослідження. Фразеологічні інновації (ФІ) потребують системного дослідження та комплексного аналізу. Це необхідно для вивчення трансформаційного потенціалу та експресивних можливостей фразеологічних одиниць (ФО). Різноманітність підходів до тлумачення ФІ у лінгвістичних дослідженнях свідчить про недостатній рівень вивчення цього питання і зумовлює актуальність обраної теми.

Метою статті є дослідити структурно-семантичні особливості ФІ у текстах сучасного французького письменника Бернара Вербера.

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) окреслити класифікації перетворень та видозмін ФО;
- 2) виявити й описати специфіку авторських ФІ у творах французького письменника Бернара Вербера.

Аналіз останніх публікацій. Вагомий внесок у дослідження фразеологічних трансформацій у художніх текстах зробили вітчизняні дослідники О. Г. Важеніна, Ю. М. Стефанишин, І. С. Гнатюк, Л. І. Ройзензон, окремі дослідження присвятили французькі та бельгійські мовознавці Ш. де Баллі, Г. Гросс, Д. Лажмі, О. Амід.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вітчизняні мовознавці при аналізі фразеологізмів в художньому дискурсі, ужитих невідповідно до норми, часто послуговуються термінами, в яких присутній складник „авторський”

(„авторські видозміни”, „індивідуально-авторські перетворення ФО” тощо) або „фразеологічна інновація”. У своїй роботі ми будемо користуватися терміном „фразеологічна інновація”, який є нейтральним, об’єктивним і «відображає максимально широкий підхід до зіставлення реалізованої в тексті одиниці із взірцем, охоплюючи свідомі і несвідомі порушення фразеологічної норми». [6, с. 27] Матеріалом дослідження слугували ФІ, дібрані методом суцільної вибірки з творів Бернара Вербера, що зумовлено його художнім потенціалом. Оскільки ФІ трактуємо в широкому розумінні цього слова, то поряд з фразеологічними варіаціями, структурно-семантичними трансформаціями та семантичними модифікаціями досліджуємо також авторські афоризми, що відповідають багатьом критеріям фразеологізмів – є образними, відтворюються у готовому вигляді, мають постійну граматичну структуру та компонентний склад.

З-поміж структурно-семантичних трансформацій, найбільш розповсюдженими виявились прийоми субституції компонента ФО, поширення/усічення ФО, розгорнутої метафори, відфраземної деривації та фразеологічного натяку.

Субституція компонента ФО – це прийом якісної зміни ФО, що реалізується за допомогою заміни одного компонента іншим. (Словник української мови: в 11 томах) Проаналізуємо фразеологічну послідовність та її трансформований варіант: «*Qui veut la paix prépare la guerre*». («Той, хто хоче миру, готує війну».) – «*Qui veut la paix prépare la paix!*» («Той, хто хоче миру, готує мир!») [8, с. 361] Ця трансформація дає змогу створити неочікуваний ефект, передати авторське ставлення до зображуваного.

Іншим значущим прийомом, який використовує Бернар Вербер, є прийом поширення ФО (прийом кількісної зміни фразеологізму, при використанні якого автор додає до звичної структури фразеологізму слова/словосполучення вільного вжитку). (Словник української мови: в 11 томах) Розглянемо фразеологічну послідовність, та її поширений варіант «*Ils finiront par oublier*.» (Вони закінчать забуттям.) – « *Ils finiront par oublier qu'ils doivent oublier.* » (Вони закінчать

забуттям того, що потрібно забувати). [8, с. 168] Цим прийомом автор доповнив та конкретизував ФО. Протилежним цьому прийому є менш уживаний в авторському дискурсі прийом усічення, що використовується для економії мовлення. (Словник української мови: в 11 томах) Порівняємо «*Manger tout cru quelqu'un*» (з'їсти живцем). – «*C'est comme avec les femmes, il y a un moment où il faut savoir partir ! Sinon elles te mangent...*» (Це як з жінками, настає момент, коли потрібно втікати! Якщо ні, вони тебе з'їдять...) [8, с. 297]

У Бернара Вербера знаходимо також прийом розгорнутої метафори – прийом кількісної трансформації ФО, при якому слова/словосполучення вільного вжитку стають глибшими, метафоричними. (Словник української мови: в 11 томах) Прослідкуємо на прикладі даної прагмати «*Oh, comme il est dur de détenir un message de souffrance, de le garder en soi, sans trouver aucune antenne qui veuille le recevoir!*» («Ох, як же важко затримувати болючий сигнал, зберігати його у собі та не мати змоги знайти антену, що виявить бажання його прийняти!») [7, с. 53]. Автор позначає словом «антена» мурашиний спосіб передачі інформації. Так він проводить аналогію між звичайним радіоприймачем та мурахами.

Найменш уживаними виявились прийоми відфраземної деривації (комбінація слів дериваційними способами) [2, с. 209] та фразеологічного натяку (“згадка про якусь фразеологічну одиницю, іноді її назва одним словом”). [4, с. 135] Розглянемо прийом відфраземної деривації: «*forte-têtisme*» (forte tête – тверда голова) – твердолобість (людина, що не завжди поводить себе розумно, за правилами) [8, с. 91]. За допомогою цього способу трансформації автор досягнув нової оформленості ФО та підсилення субстантивної функції. Прослідкуємо вживання прийому фразеологічного натяку: «*Ne crains pas d'avancer lentement crains seulement de t'arrêter*». («Не бійся просуватись повільно, бійся лише зупинитись»). – «*Lentement mais toujours en avant*». («Повільно, але завжди попереду»). [7, с. 37]

Найменш вживаними у дискурсі Бернара Вербера є способи семантичної модифікації.

Нам вдалось виявити прийом подвійної актуалізації ФО (використання вільних словосполучень для підсилення змісту узуальної ФО). [1, с. 41–43]. Прослідкуємо на прикладі даної прагматики «*Ainsi les condamnés revenaient-ils dans le cycle de l'écosystème. Viande, tu retournes à la viande*». («Так в'язні повертались до екосистемного циклу. М'ясо, ти повертаєшся до м'яса».) [8, с. 8] За допомогою оточення вільними словосполученнями автор інтенсифікував та конкретизував узуальну ФО.

Не менш цікавим є прийом компаративації ФО – це такий прийом семантичної модифікації, що реалізується за допомогою зіставлення різноманітних предметів/явищ/процесів з узуальною ФО (Словник української мови: в 11 томах), використаний автором для іронізації у романі «Мурахи»: «...*je vais mourir comme une vieille pomme de terre pourrie*». («...вмиратиму мов стара зіпсована картопля» – померти нікому не потрібно) [7, с. 16].

Крім трансформації узуальних ФО, у художніх текстах Бернара Вербера знайдено значну кількість авторських афоризмів – коротких влучних оригінальних висловів (Літературознавчий словник-довідник редакції Р. Т. Гром'яка). Наприклад, «*Les gens sont quand même incroyables, ils ne font rien et ils critiquent quand c'est trop tard*». («Люди завше дивовижні створіння: вони нічого не роблять, щоб чомусь запобігти, та критикують, коли запізно») [8, с. 345].

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень.

Проаналізувавши ФІ у дискурсі Бернара Вербера, ми дійшли висновку, що найчастіше письменник використовує структурно-семантичні трансформації, а також часто вдається до творення авторських афоризмів. Використання ФІ у текстах Бернара Вербера не випадкове, зумовлене авторськими інтенціями, прагненням здійснити прагматичний вплив на читача. Подальші дослідження даного питання є важливим у контексті розвитку французької мови, збагачення її словникового складу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гнатюк И. С. Трансформация традиционных фразеологизмов в языке современной украинской художественной прозы. Київ, 1982. 43 с.
2. Колоїз Ж. В. Інтегральне і диференціальне в трансформації та okazіональній деривації фразем. Мовознавчий вісник: збірник наукових праць на пошану професора Катерини Городенської з нагоди її 60-річчя. Черкаси, 2009. 213 с.
3. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ, 2007. 752 с.
4. Ройзензон Л. Лекції з загальної та російської фразеології. Самарканд, 1973. 221 с.
5. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ, 1970–1980.
6. Стефанишин Ю. М. Фразеологічні інновації в сучасній польській прозі. Львів, 2016. 250 с.
7. Werber B. Les fourmis. Paris, 1991. 312 p.
8. Werber B. Paradis sur Mesure. Paris, 2008. 376 p.